

Att välja hingst

Många uppfödarkollegor har frågat oss hur vi gör när vi väljer hingstar till våra egna ston och hur vi tänker när vi väljer hingstar till vårt hingstprogram. Vi kommer här att helt anspråkslöst redogöra för hur vi tänker i vårt eget avelsarbete.

1. Vi bestämmer oss för vad vi vill "producera".

Ska vi "tillverka" en hopphäst, en dressyrhäst, en fälttävlans- eller körhäst?

Vill vi avla fram en häst med förutsättningar att gå långt i respektive sportgren eller vill vi "bara" få en trevlig familje- och fritidshäst att rida ut och ha det skönt med?

Vill vi rent av försöka göra en häst som är "bra på allt"?

Hur vill vi att hästen ska se ut, hur ska den röra sig och vad ska den ha för interiör?

Dessa frågor brukar vi ställa oss allra först.

2. Vi analyserar våra ston

Innan vi väljer hingst analyserar vi våra ston. (Nu har vi haft 5 generationer av vår stostam och känner den ganska väl). Det är så många känslor inblandade när man tänker på sina ston. Man älskar dem precis som de är med förtjänster och brister.

Vi försöker dock att lägga alla subjektiva känslor åt sidan för en stund och göra en analys av styrkor och svagheter vad gäller interiör, exteriör, rörelser, ridbarhet och hoppegenskaper.

I avelsarbetet försöker vi i första hand förstärka och slå vakt om de bästa egenskaperna. Lyckas man med det, höjer man ofta också de svaga sidorna och får på så sätt en bättre produkt än stoet själv, d v s man har åstadkommit ett avelsframsteg.

I andra hand försöker vi täcka upp bristerna hos stoet genom att välja en hingst som har starka sidor där stoet har svagheter.

Vad har stoet för interiörvärden?

a. Hur är lynnet (hennes karaktär)?

Ytterligheterna är å ena sidan snäll, ärlig, social, pålitlig och å andra sidan elak, grinig, oärlig och oberäknelig. Vi vill inte ha för mycket "tittighet" (skygghet) i stoet. Det går aldrig att få bort hos en häst. Hästen ska vara trygg och följa sin ledare.

b. Temperamentet?

Ytterligheterna är loj, slö, lat respektive livlig, het, hetsig.

c. Samarbetsviljan?

Lyhörd, snabbt beredd att utföra minsta önskemål eller svärpåverkad, likgiltig, trög och ointresserad är de goda respektive mindre goda egenskaperna som vi kartlägger hos våra ston.

d. Ridbarheten?

Nu rör vi oss i gränslandet mellan interiör och exteriör eftersom ridbarheten beror på både inre och yttre egenskaper. Balans under ryttare (kroppskontroll), känslighet för hjälperna, ryggverkan, fin i munnen, elasticitet, skön och bekväm att sitta på, arbetslust, energi och arbetsglädje, kort sagt; det handlar om inställningen hos hästen, kroppsbyggnaden och hästens förmåga att använda sina fysiska förutsättningar till att uppfylla ryttarens önskningar. Motsatsen till allt detta kan var och en själv föreställa sig.

Hur är stoets exteriör?

Vi vill producera ädla, lätta, långbenta, långlinjerade hästar med naturlig resning, fin hållning och bra balans i trav och galopp och säker skrittmekanik.

Med **ädla** menar vi att de gärna får ha likheten med bra fullblod och mycket utstrålning.

Önskvärt är vackra **huvuden** med stora, lugna **ögon** med en vaken, intresserad blick.

Ganascherna ska inte vara för stora så att de klämmer vid samling och det ska vara gott om plats mellan huvudet och skelettet i halsen.

Halsen ska vara åt det långa hållet och på ovansidan gå över i en lång **manke** som ger ett bra sadelläge. Att halsen är något brett ansatt på undersidan tycker vi inte är så farligt så länge överlinjen är harmonisk och hästen inte får för mycket underhals när den reser upp hals och huvud. Halsansättningen får inte hindra hästen från att ha en naturlig resning.

Bogen ska vara så liggande som möjligt. Vi kompromissar aldrig med **sadelläget** och en kort manke på en brant bog tillsammans med en lång rygg är bland det värsta man kan rida på.

Ryggen ska varken vara för kort eller för lång, njurpartiet ska vara starkt och korset ska helst vara långt (ej för rakt eller för sluttande). Hästen ska vara sluten i bålen.

Svansen får varken sitta för högt eller för lågt.

Frambenen får inte se korta ut i förhållande till bakbenen. Överarmen får gärna ha mycket muskulatur. Inskeningen ska vara mitt i leden. Om hästen står något utåt eller inåt med fötterna tycker vi inte gör så mycket, bara avvikelserna inte är för stora när hästen rör sig, för då är hållbarheten i fara, särskilt om hästens tänkta benaxlar är för mycket brutna.

Vi är noga med **hovarnas** form och kvalitet.

Bakbenen, som ska göra det största jobbet, har vi extra hårda krav på. Inskeningarna och hasvinkeln ska helst vara perfekta, skenan ej för kort men ej heller för lång. En något rak hasvinkel är lättare att acceptera än en kraftigt vinklad hasled. Viktigast är dock rörligheten i hasen.

Kotorna får inte vara långa och veka, inte heller korta och stumma. Hellre något långa, bara inte veka.

Helheten ska vara harmonisk och ögat ska inte kunna haka upp sig på större exteriöra avvikelser. Det gäller vid bedömningen att låta helheten fastna på näthinnan och att inte dra ner intrycket onödigt mycket på grund av att man upptäckt ett litet exteriörfel. Korrekthet är inget absolut begrepp för oss, utan vi tycker att korrekthet har gränser och inom dessa vill vi hålla oss. "*Obetydligt utåttåad*", "*aningen kort hals*", "*kanske något lågställd*" är exempel på kritik ifrån domare som egentligen tycker att detaljen ifråga är tillräckligt bra men där domaren bara vill signalera "*jag har nog sett det*". Sådan kritik är onödig och med tanke på hästens bästa borde det inte ha nämnts. Antingen är hästen uttåad, korthalsad eller lågställd eller också är den det inte. Det viktigaste är hur hästen använder sin kropp. En till synes perfekt häst, när den står stilla, kan i rörelse ha dålig

rörlighet i lederna, medan en häst med en del exteriörfel, exempelvis en alltför vinklad has, ändå kan röra sig perfekt.

Hur rör sig stoet?

När hästen rör sig i **skritt** ska den använda hela kroppen och vara vägvinande. Vi stirrar oss inte blinda på övertrampets storlek. Hästen ska skritta avspänt och vägvinande. Huvudet, halsen och ryggen ska delta i rörelsen och hasen ska vara rörlig. I **trav** ska hästen ha takt och vila på steget, bra knäaktion (höjd) fram, komma under tyngdpunkten bak, pendla långt fram i bakbenets knäled och följa upp rörelsen med ett böjligt, rörligt hasarbete som ser till att bakhovarna lämnar marken tidigt och inte långt bakom hästen. Hovarna ska lämna marken snärtigt och lätt (inte släpas framåt). Hästen får inte falla isär och få bakbenen bakom sig när den lägger på steget, utan ska ha bakbenen under sig även när det "går fort". Från sidan ska man se hur ryggen gungar taktmässigt och hur travrörelsen går igenom hela kroppen. Då kan man förvänta sig mycket schvung och elasticitet, dvs att hästen har förmåga att korta och långa sitt steg med bibehållen balans. Tyvärr visas inte hästarna på trekantspår i Sverige. Därför missar domarna många gånger att få studera hästen i rörelse från sidan, vilket är viktigare än att se den bakifrån och framifrån. Rätt hållning och uppåttendens premieras inte tillräckligt med vårt bedömnings sätt.

Galoppen ska vara taktmässig, vägvinande och rund med höjd i framknäna och rörlighet i hasen. Pendelrörelsen i bakknät ska, liksom i trav, föra bakbenen långt in under hästen och hasen ska vara rörlig.

Det ska se ut som om hästen rör sig i uppförsbacke med naturlig hållning. Den ska helst ha ännu mer utstrålning i rörelse än när den står stilla. Hållningen (formen) hos hästen, när den rör sig i frihet, ska ge känslan av att man skulle kunna rida den i rätt form utan sadel och träns.

Hur hoppar stoet?

Om vi har ett ungsto med hoppstam som ska betäckas första gången **löshoppar** vi henne för att få grepp om hoppanlagen. Under rubriken "hingstvalet" berättar vi vad vi har för önskemål om vi vill avla fram en hopphäst.

När vi har gått igenom stoets interiör, exteriör och ridbarhet och kartlagt styrkor och svagheter, går vi vidare med...

3. Hingstvalet

a. Om stoet har en hoppstam byter vi aldrig inriktning och använder en ren dressyrhingst som inte kan hoppa, utan använder en hoppstammad hingst med höga betyg i hoppanlag i sitt bruksprov eller goda tävlingsmeriter och vi försöker också att välja en hopp hingst med så höga ridbarhetsvärden som möjligt och så bra gångarter, framför allt galopp, som möjligt.

Typ och hingstkaraktär är också faktorer som vi lägger stor vikt vid.

Interiörvärdena måste stämma. Detta är det allra viktigaste. Vi väljer nervstarka (trygga), lätthanterliga, okomplicerade hingstar med normalt eller livligt temperament och hög samarbetsförmåga. Tyvärr ger de svenska bruksproven inte svar och betyg på hingstarnas interiörvärden. Karaktär (snäll/elak), temperament (loj/livlig) och samarbetsvilja/prestationsvilja är tillsammans med ridbarhet lika viktigt för oss som hoppanlag och rörelser och vi prutar ogärna på interiöregenskaperna. Dessa 4 betyg säger mycket om hingstens inställning till arbete och till människan. Höga interiör- och ridbarhetsvärden

är nästan en garanti för att en normalryttare ska kunna utnyttja hingstens hopp- respektive dressyregenskaper om dessa gått vidare till avkomman. Med låga interiör- och ridbarhetsvärden är risken stor att bara en absolut toppryttare kan utnyttja hästens hela potential. Man kan få en s k "specialisthäst".

När en häst kommer upp i klasserna är det oftast interiörvärdena som gör att den blir en av de bästa Grand Prix-hästarna. De yttre egenskaperna minskar i betydelse och de inre ökar ju svårare uppgifter hästen får att lösa.

När det gäller rena hoppegenskaper är våra prioriteringar:

1. KAPACITET

2. MOD OCH PRESTATIONSVILJA (det handlar om hästens inställning)

3. FÖRSIKTIGHET

4. TEKNIK

Utan kapacitet kan man inte hoppa stora hinder. Utan försiktighet har man ofta en "4-felare". När dessa båda faktorer stämmer hos hingsten går vi vidare och studerar hingstens teknik på hinder (upphopp, framben, ryggverkan, språngkurva, om han hoppar igenom och landningen). Vi vill gärna att hingsten har överblick och tänker framåt (söker hinder) tillsammans med ryttaren och att han kämpar och "tar tag" i hindren när det behövs. Inställningen till att prestera måste vara rätt och varseblivningen snabb.

Även när vi väljer hopp hingst är vi noga med att hingsten har en tilltalande typ, d v s är långbent och långlinjerad med fin hals och bra sadelläge då detta har betydelse för ridbarheten. Sadelläget är för oss bland det viktigaste i exteriören. Utan ett bra sadelläge (lång manke och ej "framflyttat" läge) är ofta ridbarheten i fara. Hästen har svårt att arbeta i harmoni med ryttaren. Som vi nämnt tidigare, ska ridbarhetsvärdena vara så höga som möjligt. Dagens banor blir alltmer tekniska och hästarna måste kunna långa sig, korta sig och snabbt komma tillbaka i balans efter varje språng och hela tiden arbeta i samklang med ryttaren.

En hopp hingst bör helst inte ha "luckor" i stammen, d v s innehålla en gångartshingst eller -sto utan hoppförmåga, i varje fall inte för långt fram i stamtavlan. Däremot får hoppstammen gärna innehålla multitalanger, d v s hoppstammade hingstar och ston med bra gångarter. Viktigt är också att hingsten motsvarar sin härstamning i fråga om både utseende, rörelser och hoppegenskaper (han ska bekräfta sina anlag). Vi tycker inte om när hopp hingstar rör sig tungt med bakben som släpper marken långt bak och vi har höga minimikrav (hög lägsta gräns) på rörelser och typ även hos hopp hingstar. Eftersom arvbarheten för hoppanlag inte är så hög (ca 0,2) finns risken att man får en avkomma som inte har fått hoppanlagen i tillräcklig grad. Kan hästen då inte röra sig och dessutom har dålig typ och ridbarhet är vi illa ute.

b. När vi vill avla fram en dressyrhäst väljer vi för det mesta hingstar med gångarts- och ridbarhetsvärden som ligger på 8-nivå eller högre. Om vi måste gå under 8 på någon av gångarterna (helst inte galoppen!) bör ridbarhets- och interiörvärdena vara höga. Hos dressyr hingstarna betyder interiörvärdena samarbetsvilja, lynne, temperament och ridbarhet mer än hos hopp hingstarna. Viljan att prestera, arbetslusten och arbetsglädjen i kombination med ett inre lugn måste finnas där så att hästarna tål krävande utbildning, resor, att bo borta längre tider och all press som finns på tävlingsplatserna. Det är mycket viktigt att hingstarna inte "säger ifrån" när de blir pressade vid hög samling och vid inlärningen av svåra rörelser. De får heller inte bli för heta vid vissa

rörelser, som exempelvis galoppombyten. Kraven på de inre egenskaperna och på "elektricitet" (snabba reaktioner och känslighet för hjälperna) är som sagt från vår sida ännu högre på dressyrhingstarna än på hoppförärvarna. Även om de har mycket energi och stor arbetslust måste de ändå kunna utföra sina rörelser avspänt och ledigt när de är färdigutbildade. Nervstyrka, oräddhet och 0,0 tittighet är mycket viktiga egenskaper.

Om stoet har en dressyrstam försöker vi behålla tyngdpunkten i stammen genom att använda en hingst med konsekvent dressyrhärstamning, men här kan vi även tänka oss en hoppstammad hingst med höga gångarts- och ridbarhetsvärden i sitt bruksprov om hingsten i övrigt har en härstamning som rymmer mycket ridbarhet och rörlighet och om den har det rörelsemönster som vi är ute efter till vårt sto. Det finns hoppstammade hingstar som exempelvis har bra frambensaktion, bra galopp och mycket lätt för samling, piaff och passage. En del har också bra trav och god elasticitet men tyvärr har hopphingstar ofta för dålig arbetstrav, vilket kan ge problem i dressyraveln. Om vårt sto har mycket bra galopp vill vi slå vakt om den och tar alltså en hingst med supergalopp (vi tycker att galoppen är den viktigaste gångarten hos dressyrhästen). För det mesta går det att hitta dressyrhingstar med tre minst 8-mässiga gångarter. Om vi måste pruta på något blir det på skritten, men aldrig på galoppen. Hingstarna måste ha lätt för att samla sig och anlag för att utföra de svåra rörelserna. Att långa sig i trav lär sig de flesta hästar med tiden. Den egenskapen är mindre viktig än förmågan till samling.

Om vi är intresserade av en hingst med hög fullblodsandel (vilket vi tycker mycket om), har vi förståelse för att grundgångarterna kanske hålls tillbaka något då vi vet att sådana hingstar ofta nedärver bättre gångarter än de själva har, speciellt om de i sin stam även innehåller halvblodshingstar med bra gång. Hästar med hög fullblodsandel har ofta mer intelligens, smidighet, ridbarhet och elegans och de har ofta även bättre nervstyrka och inre ro. Idealet för oss är hingstar med mycket fullblodsinslag där man adde rat ridbarhet och rörelser utan att försämra den ädla, lätta typen. Ett bra exempel är Dionysos.

Vi ser gärna att de dressyrhingstar vi använder även har varit hyggligt bra i hoppning i sina bruksprov. Då är de "sportigare" tycker vi, de har visat balans, kroppskontroll, reaktionsförmåga och rätt inställning till att lösa de uppgifter som föreläggs dem. De behöver inte hoppa en 10:a, men får gärna ligga på 7-8-nivå i bruksproven.

4. Övrigt

Man ska komma ihåg att i de tyska bruksproven, som varar i 70 dagar, söker man hingstarnas normala prestationsnivå då det är detta som ger utslag i aveln. Enstaka toppdagar eller en vecka då hingstarna är "maxade" ger inte rätt information om hingstarnas förutsättningar i avel. Dagsformen och förberedelserna spelar i våra svenska bruksprov en för stor roll. I de ledande avelsförbunden har de också så många kontroller och delprov att vi i de flesta fall kan lita på att bruksprovsresultaten stämmer, om inte kvaliteten på ryttarna i provet varierar för mycket. De viktiga interiörvärdena följs också upp under hela provtiden. Undersökningar har visat att de hingstar som har höga interiör- och ridbarhetsvärden är de som fungerat bäst i aveln, d v s fått de bästa indexen på sina avkommor. Vi tycker om att hingstarna gjort bra ifrån sig i sporten, d v s bekräftat sina bruksprov, men detta är inte avgörande för vårt val av avelsdjur. Bruksprov, härstamning, exteriör, interiör och avelsindex är för oss viktigare kriterier.

Det är så svårt att organisera bra tävlingsverksamhet för en avelshingst om han samtidigt ska vara tillgänglig på färsk semin och lämna sperma av hög kvalitet. Idealet vore att varje toppryttare hade en egen seminstation eller tvärt om. I Sverige är dessa kombinationer lästräknade och en mycket anlitad hingst har heller inte tid att tävla jämt under betäckningssäsongen.

Det finns en hel del exempel på hingstar som gjort medelmåttiga bruksprov eller dåliga sådana, men sedan med bra utbildning och bra ryttare lyckats i sporten. Dessa hingstar är vi skeptiska till som avelsdjur. Tittar man djupare på deras profil i respektive bruksprov finner man att de ofta har bra interiörvärden och är hyggliga i en gren. Detta räcker inte för att uppfylla våra krav och det visar sig ofta senare att de inte får några bra avelsindex.

Hingstar som i sina bruksprov varit bland de bästa i den gren som utgör tyngdpunkten i härstamningen och har höga interiör- och ridbarhetsvärden, har ofta blivit storstjärnor i sporten om de fortsatt att tävla. Har dessa hingstar inte varit för svaga i den andra grenen, har de också oftast fungerat mycket bra i avel. Med en riktigt bra avelshingst menar vi en hingst som på de flesta punkter och med många olika typer av ston ständigt ger avkommor som är påtagligt bättre än sina mödrar. Det finns naturligtvis hingstar som inte lyckats bra i bruksprovet men som slår mycket bra i aveln. Dessa har ofta mycket bra härstamning att falla tillbaka på, de kan ha varit ur form (sjuka, skadade) under provet eller haft oturen att få en ryttare som inte passat.

När det gäller hingstarnas härstamning ser vi gärna att det finns **bra fullblodshingstar i stammen** både på fädernet och på mödernet. (Här ser vi ett inte så litet problem med dagens svenskstammade hingstar. De innehåller enligt vår mening alldeles för liten del fullblodsinslag i de närmaste generationerna). Intelligens, smidighet, elegans och lätta rörelser med knäaktion, men även hårdhet i konstitutionen och förmågan att kämpa, är de egenskaper som vi vill ha från fullbloden. Vi är noga med att de fullblod som ingår i stammarna på de hingstar vi väljer ska ha tävlats inom galoppen och varit bland de bästa, annars är det inte alls säkert att de tillför de egenskaper som vi är ute efter. Att bara vara vacker och att göra ett hyggligt ridprov eller bruksprov samt att se trevlig ut under ryttare räcker inte. De måste ha nått ett högt formtal i löp också. Om inte så är fallet väljer vi hellre en lätt, modern halvblodshingst. När det gäller exteriör hos fullblodshingstarna gäller i stort sett samma krav som för halvbloden. Det är enormt svårt att hitta en fullblodshingst som tillför allt vi söker, och ändå behöver vi dem så väl. Stayers (långdistansare) är att föredra före sprinters och har de dessutom gått som hinderhästar är detta en bonus för hoppaveln. Samma uppfattning uttrycker t ex Nelson Pessoa vid sina föredrag och clinics.

Om en hingst innehåller en stor andel fullblod av hög kvalitet kan den vara intressant trots att den inte kan mäta sig i trav med hingstar som har mindre fullblodsinslag. Ofta får man igen rörelserna i nästa generation och har då fört in lättheten, smidigheten och den lyhördhet som fullblodet står för.

5. Avslutning

Som ni förstått är vi "lite noga" och har höga krav i vårt avelsarbete. Detta synsätt gäller också när vi väljer hingstar till vårt hingstprogram. Alla känner väl egentligen direkt igen en bra häst när man träffar på den, men hos en avelshingst måste man också gå på djupet och ta reda på varför den är bra. Den får inte bara vara bra av en slump. Då räcker den ofta inte till i aveln. När det gäller att välja ut avelshingstar måste man höja

ribban rejält och ta sig tid att göra en riktigt ingående analys. Oftast glöms kvaliteten på hingstens mor, mormor och mormorsmor bort. Många låter sig bländas av t ex tre bra och välkända hingstnamn. Om inte kvaliteten i hingstens stostam är den rätta blir sällan hingsten i fråga ett framgångsrikt avelsdjur. Luckorna i stammen brukar visa sig redan i bruksproven.

Att vara systematisk och metodisk i sin analys och objektiv i sitt urval gör att man undviker de värsta misstagen och ökar chansen att då och då avla fram en riktig blänkare.

Vill man utveckla och träna sin förmåga att bedöma hästar rätt rekommenderar vi att resa till de ledande avelsområdena för att se så många bra hästar som möjligt. Då förbättrar man sina referensramar och blir säkrare på vad man vill avla fram för sorts häst. Om man vill se många bra unghästar rekommenderar vi det tyska Bundeschampionatet för 3-, 4-, 5- och 6-åriga hästar. Där tävlar de bästa hästarna från Tysklands 17 olika avelsförbund i kvalitets-, dressyr-, hopp- och fälttävlan. Tidpunkten är den första veckan i september varje år. Elitauktioner, större stoshower och fölchampionat ger också mycket träning för "bedömningsögat". Vi ser ungefär 800 unghästar och föl (ca 500) varje år själva och följer på så sätt utvecklingen i främst Hannover, Oldenburg, Westfalen och Holstein. Att även följa större hopp- och dressyrtävlingar gör bilden komplett, för då lär man sig skilja utbildning från grundegenskaper. Utvecklingen ser man dock tidigare på unghästtävlingar, föl- och elitauktioner. Att få se en enda superhäst är värt hela resan och det är den man vill ha kvar på nättinnan som målbild för sitt eget avelsarbete.

Vi ska komma ihåg att en aldrig så bra avelshingst bara kan ge en avkomma som är en viss förbättring av stoet han betäckt. Ingen hingst kan uträtta underverk. Det tar ofta flera generationer att åstadkomma drömhästen. Därför behåller vi alltid våra allra bästa stoföl. Glädjande nog kan man genom att använda en typstark hingst med bra fullblodsinslag få en riktigt modern avkomma även om stoet själv inte är så modernt. Vi har sett många exempel på att just typförbättring kan gå snabbt, medan förbättring av rörelserna tar längre tid. Om du har ett sto som har många av de goda egenskaper som vi här har beskrivit och väljer en hingst som också har det, är sannolikheten stor för att du ska få en både snygg och högpresterande avkomma.

Vårt eget avelsmål:

En ädel, långbent, långlinjerad, korrekt och sittbekväm häst av fullblodsliknande typ som med sina yttre och inre egenskaper lämpar sig såväl för toppsport som för fritidsridning.

Vi hoppas att det här kan vara till hjälp i ditt avelsarbete och om du har frågor kring vårt sätt att tänka när vi avlar, eller vill ha hjälp med att gå igenom ditt sto och välja hingst, är du alltid välkommen att ringa. (0431 - 45 15 70)

Lycka till önskar

Eva & Per Pileryd